

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Вейц О.І.

аспірант,

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Відмивання коштів становить значну загрозу розвитку економіки будь-якої країни. Усвідомлюючи це, Кабінет міністрів України 30.12.2015 р. ухвалив «Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року» [1], а півтора роки потому – 30 серпня 2017 року – розпорядженням КМУ затверджено План заходів з реалізації зазначеної стратегії [2]. Серед запланованих у цих документах заходів важливе місце посідають й такі, що безпосередньо стосуються діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу: удосконалення засобів моніторингу фінансових потоків; удосконалення засобів моніторингу проведення операцій з готівкою, зокрема щодо її зняття з рахунків у фінансових установах, переміщення через державний кордон; збільшення частки безготівкових розрахунків та звуження сфери використання готівки; удосконалення форм та методів ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу.

Серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу банки посідають особливе місце, оскільки упродовж 2011–2016 років питома вага повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, відправлених банками, становила 96–99 % від загальної кількості повідомлень, у той час як банки за кількістю утворюють лише 0,9 % від загальної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Отже, на поточний момент національна система протидії відмиванню коштів працює таким чином, що 1 % її учасників дає 99 % інформації щодо підозрілих операцій. Оскільки саме інформація надана банками є основою подальшого узагальнення матеріалів та фінансових розслідувань, то удосконалення методів, засобів та процедур системи фінансового моніторингу банку є підґрунтям подальшого розвитку національної системи фінансового моніторингу та протидії відмиванню коштів.

Важливим фактором удосконалення національної системи протидії відмиванню коштів є дотримання вимог та рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів або Financial Action Task Force (далі FATF). Останніми рекомендаціями FATF передбачено обов'язкове впровадження ризик-орієнтованого підходу. Згідно з Рекомендаціями FATF застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків, фінансові установи,

визначені нефінансові установи та професії повинні мати такий перелік процедур:

- виявлення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму;
- оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму;
- моніторингу ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму;
- управління ризиками відмивання коштів та фінансування тероризму;
- зниження ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму.

Головна ідея ризик-орієнтованого підходу полягає у тому, що:

- у разі виявлення підвищених ризиків передбачено застосування посиленних заходів щодо управління та мінімізації ризиків;
- у разі виявлення нижчих ризиків дозволяється застосування спрощених заходів.

Перелік процедур, запропонований рекомендаціями ФАТФ, має термінологічні неточності та викликає запитання:

- по-перше, процедура управління ризиками відмивання коштів та фінансування тероризму має комплексний характер та містить у собі послідовність виконання багатьох функцій, у тому числі й заявлені виявлення, оцінку, моніторинг та зниження ризиків;

- по-друге, зниження ризиків відмивання коштів може бути як метою управління ризиками, так і його результатом;

- по-третє, відсутнє згадування процедури взаємодії фінансових установ з іншими суб'єктами системи фінансового моніторингу як щодо обміну інформацією, так і щодо подальшої співпраці у застосуванні спрощених чи посиленних заходів управління та мінімізації ризиків.

Зрозуміло, що рекомендації FATF мають узагальнений характер, їх необхідно деталізувати та розширити на рівні окремої держави, а потім й на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Проте, якщо проаналізувати наявний в банках інструментарій протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, то стає зрозумілим, що він поки що не містить дієвих складових, спрямованих на впровадження ризик-орієнтованого підходу. Це в першу чергу, пов'язано з тим, що насамперед мають бути затверджені національні стандарти щодо оцінювання ризиків, щодо визначення та визнання певного рівня ризику високим (підвищеним), тобто має бути встановлена певна межа, яка дозволяє диференціювати ризики, здійснювати їх якісну класифікацію на низькі, середні, високі. І на думку автора, у цьому питанні неможна делегувати це завдання суб'єктам первинного фінансового моніторингу, оскільки в межах однієї держави мають використовуватись єдині стандарти та підходи. На підтвердження даної тези доцільно навести цитату з Плану заходів на 2017–2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, у якому Ризик 16 – це «Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій», а захід, спрямований на зниження цього ризику, – це «Забезпечення застосування суб'єктами первинного фінансового моніторингу ризик-орієнтованого підходу під час аналізу та виявлення фінансових операцій»

клієнтів та подання інформації про них Держфінмоніторингу» з терміном виконання II квартал 2018 року [2].

Проте слід зауважити, що Національний банк, який є головним регулятором діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу – банків, значиться серед відповідальних за здійснення заходу з приміткою «за згодою», що відносить на другорядний план виконання завдання імплементації ризик-орієнтованого підходу у діяльність банків щодо протидії відмиванню коштів. Звичайно, можна сподіватись на сумлінність та свідомість як Національного банку, так і банків другого рівня у вирішенні цього питання, проте Ризик 19 щодо неефективності санкцій за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, знову за згодою НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг визнає необхідність і пропонує вдосконалення процедури застосування штрафних санкцій до суб'єктів первинного фінансового моніторингу за результатами перевірок дотримання законодавства.

Звернімо увагу, що якщо власне вдосконалення та розвиток законодавства може здійснюватися на добровільних вибіркових засадах, то й стягнення за порушення такого законодавства й власне застосування штрафних санкцій також передбачає можливість ухилення від змін. Зазначене говорить про те, що науково обґрунтовані розробки методичного забезпечення процедур застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків, до запобігання та протидії відмиванню коштів в установах банків хоча і є перспективними, але, на жаль, не становлять перший пріоритет у розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Одним з важливих шляхів прискорення впровадження ризик-орієнтованого підходу до запобігання та протидії відмиванню коштів є ініціативна розробка відповідних методичних рекомендацій, методичних підходів, як на замовлення суб'єктів первинного моніторингу, так і у якості самостійно проведених наукових досліджень, результати яких мають бути спрямовані до відповідних компетентних органів з пропозиціями щодо впровадження у практичну діяльність функціонування системи фінансового моніторингу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, затверджена Розпорядженням Кабінету міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1407-р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80/paran9#n9>.

2. План заходів на 2017–2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, затверджений Розпорядженням Кабінету міністрів України від 30 серпня 2017 року: [Електронний ресурс]. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/601-2017-%D1%80>.

3. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї